

Mo te KOUTI Whenua MAORI Enei Whakaaro.

Rarangi.

- E pai ana ma Te Kawana ratou ko tona Runanga e wehewehe tenei motu o Nutireni kia whai-takiwa, kia whai-mana ai te Ture nei ki roto ki aua takiwa. Ma ratou hoki e whakanui ranei e whakaiti ranei aua takiwa ki ta ratou e pai ai, ia wa ia wa.
- Ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakatu ki ia takiwa ki ia takiwa he kai-whakawa mo Te Kouti whenua-maori. Ko te mana o taua kai-whakawa ki roto ki tona takiwa ka pena tonu me te mana i hoatu e te Ture nei ki te Kouti.
- Ma ia kai-whakawa ma ia kai-whakawa e hanga he tikanga ki tana e pai ai mo tona takiwa, ara mo nga Nohoanga o te Kouti me nga tikanga o te mahi: kaua ia e whakaputa ke i tenei Ture.
- Me whai kai-whakamaori ano mo ia kai-whakawa mo ia kai-whakawa, hei kai-tuhitahi mona—koia hoki hei whakamori i nga pukapuka katoa e whakaputaina ana e taua kai-whakawa.
- Ko nga pukapuka katoa e tuhituhia ana ki te reo pakeha, e whakaputaina ana e te Kouti, me whakamaori katoa, ka tuhi ai te ingoa o te kai-whakamaori o te kai-whakawa ano hoki.
- Ma te Kawana e whakatu he tumuaki kai-ruri-whenua, me etahi atu kai-ruri-whenua, hei ruri i nga whenua e whakawakia e te Kouti.
- Ko nga tono whenua katoa kia whakawakia me tuku katoa mai ki te kai-whakawa o te takiwa o taua whenua. Ma taua tono e whakaatu nga ingoa o nga rohe o te whenua, me nga ingoa o nga Iwi o nga Hapu ranei e pa ana ki reira: ka tuhi ai e tetahi tangata kotahi o ia hapu o ia hapu o ratou ingoa ki roto.
- Ki te tae mai taua tono whenua ki te kai-whakawa, me tuhi e ia ki nga tangata o aua hapu e whakaaturia mai ra i roto i taua tono, ki era atu tangata hoki e mohiotia ana e ia he panga to ratou ki reira, kia mohio ai ratou. Me panui hoki ki nga tangata katoa o taua takiwa.
- Hei muri tata mai me haere te kai-whakawa kia kite i nga tangata e noho ana ki taua whenua, me nga tangata hoki e whakaarohia ana e ia he panga to ratou. Ki te mea ka kitea e ia kahore he raruraru o taua whenua, hei reira tuku ai e ia he kai-ruri hei ruri i nga rohe.
- Hei te otinga o te ruri ma te kai-whakawa e panui te ra me te wahi e noho ai ia ki te rapu i nga take o taua whenua: engari kia tutata taua wahi ki te whenua ka whakawakia.
- Ma nga kai-whakawa

Ahakoa pakeha maori ranei.

anake e patai nga kai-korero, ma raua ratou ranei e whiriwhiri nga take o te whenua e whakawakia ana. Kauaka tetahi roia tetahi kai-whakahaere pakeha ranei e uru ki taua whakawakanga. Engari ma nga tangata e ki ana he panga to ratou e whiriwhiri roto i a ratou ano tetahi tangata hei kai-korero mo ratou, hei kai-whakahaere hoki.

- Ko reira te kai-whakawa timata ai tana rapu i nga ingoa o nga tangata katoa nona taua whenua.
- Ki te mea ka whakaaro te kai-whakawa kei te ngaro tetahi tangata hei tino whakamarama ki a ia i nga korero mo taua whenua, mana te whakaaro kia tikina taua tangata, kia nukuhia hoki te whakawakanga mo taua whenua ki tetahi atu rangi.
- Hei te otinga o te whakawa ka tuhi ai e te kai-whakawa nga ingoa o nga tangata katoa i kitea e pa ana ki taua whenua, me nga ingoa o o ratou hapu; hei reira whakarite ai he Karauna-karati, he Tiwhiketi

Tirohia wharangi 8–9 Tauira o te Tiwhiketi.

ranei, kia rite ki ta nga ture e tuhi i muri nei.

- Ki te kitea tera tetahi tangata kotahi nona anake tetahi wahi whenua, me k# e te kai-whakawa kia whakaputaina. he Karauna-karati ma taua tangata, mana anake: kaua e herea.
- Ki te kitea he maha nga tangata no ratou tetahi wahi whenua me k# e te kai-whakawa kia whakaputaina he Tiwhiketi ma ratou—engari kaore ratou i neke ake i te tekau tangata. Ko te tikanga mo taua Tiwhiketi koia tenei,—ma nga tangata i tuhia nga ingoa ki roto ma ratou tahi e reti taua wheaua, engari kaua e neke ake nga tau mo te retinga i te rua-tekau-ma-tahi. Me timata tonu te retinga i te ra i tuhia ai te pukapuka reti. Kaua hoki e hoatu e te kai-utu-reti he moni hei whakaiti mo te utu tuturu o te reti.

Na, ki te mea kotahi rau pauna te utu tuturu o te reti mo te tau kotahi. Ka mea pea te kai-utu-reti ki te kai-reti, "Ki te pai koe kia whakaitia iho te utu o te reti ki te tekau pauna mo te tau kotahi, ka hoatu tonu e au ki a koe inaiane i toru rau pauna." Na, ka whakaae tonu te kai-reti ki taua moni puta tata. Kaore ia e mahara tera he mate mona, mo ona uri ranei, kei roto i nga tau mo te reti e toe mai ana.

Kaua hoki he whakaaetanga e tuhia ki te pukapuka reti kia whakahoutia taua reti ana ka pau nga tau

erua-tekau-ma-tahi. Me tuhi ki taua Tiwhiketi nga ingoa o te hunga e whai-take ana, me te nuinga o te wahi mo ia tangata mo ia tangata, me te tikanga mo te retinga, kia rite tonu ki nga kupu o tenei ture.

- Ki te whakaae katoa ki te hoko i to ratou whenua nga tangata i tuhia nei o ratou ingoa ki roto ki te Tiwhiketi, ma te tangata mona te whenua e hoatu katoa nga moni i whakaetai hei utu mo taua whenua ki te Kouti. Hei reira ma te Kouti e whakaputa he Karauna-karati ki te tangata mona te whenua, ma te Kouti hoki e hoatu ki nga tangata i te whenua tana wahi tana wahi o nga moni. Me matua pupuri e te Kouti tetahi wahi o aua moni, kia rite ki nga tikanga e tuhi i muri nei.

Ki te mea kua mate tetahi o te hunga i tuhia ki te Tiwhiketi, ma te tangata, ma nga tangata ranei, i mohiotia i runga i nga tikanga maori mona, mo ratou ranei, te wahi o te tangata kua mate, e uru tahi ki taua hokonga.

Engari ki te mea nga tangata, "me makete"—ma te Kouti e makete taua whenua. Ko te ritenga o te Maketetanga kia rite ki nga tikanga kua tuhia ki raro nei.

- Ki te mea ka nui ake i te tekau nga tangata o tetahi wahi whenua—o—e whakaae katoa ana kia wawahia to ratou whenua, ma te kai-whakawa o taua takiwa e whakarite te whenua kia wawahia, ki ta nga tangata nona te whenua e pai ai. Engari kauaka nga tangata mo te wahanga kotahi e neke ake i te tekau. Hei reira ka whakaputa ai he Tiwhiketi ki nga tangata mo ia wahanga mo ia wahanga.
- Ki te mea ko etahi o nga tangata i tuhia ki tetahi Tiwhiketi e hiahia ana ki te reti hoko ranei, ko etahi kaore e pai, katahi ka kiia e te katoa "me wahi te whenua",—ma ratou tahi ko te kai-whakawa e whakarite te wahanga o taua whenua kia rite tetahi wahanga ki te panga o te hunga e hiahia ana ki te reti hoko ranei, kia rite hoki tetahi wahanga ki te panga o te hunga e kore e pai ki te reti hoko ranei. Hei reira me whakakore te Tiwhiketi tuatahi, me whakaputa kia rua nga Tiwhiketi hou mo aua wahanga.
- Ki te mea nga tangata katoa nona tetahi wahi whenua topu e hiahia ana ki te hoko i taua wahi, ma te kai-whakawa e tuhituhi nga ingoa katoa o taua hunga, me nga ingoa o o ratou Iwi, hapu ranei, me a ratou whakaetanga ki te hoko i taua whenua. Hei reira ka whakahau ai kia ruritia e te tino kai-ruri, kia pai ai te wehewehenga mo te wa e maketetia ai.
- Ko aua maketetanga katoa kia ono nga marama i te takiwa ka tu ai. Ko te wahi hei tunga hei te tino taone o te Porowini i takoto ai taua whenua. Ma nga tangata nona te whenua e whakatakoto te utu e pai ai ratou. Ki te kaore e taea taua utu, me pupuri te whenua mo tetahi atu maketetanga. Engari ki te whakaae tetahi tangata i muri iho i te maketetanga ki te utu kua oti te whakatakoto, me tuku ki a ia. Ko nga utu mo aua whenua katoa me homai ki te Kouti.
- Ki te riro mai nga moni utu whenua ki te Kouti, me pupuri tetahi wahi o aua moni hei whakaea i nga utu mo nga mahi a te kai-ruri, mo nga mapi, me te maketetanga hoki
- Ki te nui ake i nga rau pauna e rima nga utu i toe ki nga tangata nona te whenua me pupuri e te Kouti tetahi wahi ma te Kawanatanga e tiaki ma aua tangata ma o ratou uri ranei tae noa ki nga tau erua tekau-ma-tahi. Engari ma te Kouti e tuku nga hua o aua moni ki nga tangata e tika ana ki aua moni.
- Ko nga Tiwhiketi katoa i whakaputainia e te Ture nei kia rite tonu ki te tauira e tuhi i raro nei. Me whakaahua he mapi o te whenua ki runga ranei ki te Tiwhiketi, ki runga ranei ki tetehi atu pukapuka, ka apiti ai ki taua Tiwhiketi, ka h#ri ai ki te h#ri o te Kouti.
- Ki te mate tetahi tangata i pa ki te whenua kua oti te Karauna-Karati, me riro tona panga ki te tangata, ki nga tangata ranei, e tika ana ki ta te Maori tikanga. Ki te whakaae taua tangata, aua tangata ranei, i muri atu ki te hoke ki te pakeha i tona panga, me haere taua pakeha ki te kai-whakawa o taua takiwa patai ai i te tika o nga kai-hoko. Hei reira te kai-whakawa ka rapu ai i te tika, ka tuhi ai i nga ingoa o nga tangata e tika ana hei hoko.
- Ki te mate tetahi tangata i pa ki te whenua kua oti te Tiwhiketi, me riro tona panga ki te tangata, ki nga tangata ranei, e tika ana i runga i ta te Maori tikanga. Ki te mea e reti ana taua whenua e pai ana ma te kai-utu-reti e patai ki te kai whakawa o taua takiwa nga ingoa o te hunga i tika hei whakakapi mo te tangata kua mate. Hei reira te kai-whakawa ka rapu ai, ka whaki atu ai, i nga ingoa o aua tangata.
- I te mea ano kaore ano i oti noa nga korero mo tetahi whenua, e pai ana ma te kai-whakawa ratou tahi ko te hunga i te whenua e whakatakoto he tikanga mo taua whenua e takoto pai ai, e raru kore ai. Hei reira ma te kai-whakawa e k# kia whakaputainia he Karauna-karati, he Tiwhiketi ranei, ki nga tangata i tika i runga i taua tikanga i oti ra te whakatakoto: aea ranei ki te pai nga tangata nona taua whenua ki te makete hei runga ano i nga tikanga mo te makete kua whakatakotoria nei i tenei Ture, ka pai.
- Kaore e whai-mana nga pukapuka reti hoko ranei a te Maori ki te pakeha ki te kore i ata whakamaramatia e te kai-whakamaori o te kai-whakawa o te takiwa i taua whenua, ki te kore hoki i tuhia tikatia nga korero o roto o taua pukapuka ki te reo maori ki tetahi whaitua o te pukapuka reti hoko ranei, ki te kore hoki i tuhia te ingoa o te kai-whakamaori ki reira i mua i te tuhinga o te ingoa o te tangata nona taua whenua.

Na me tuhi ano hoki he tauira mo taua whakamaoritanga ki te Pukapuka o te Kouti e taua kai-whakamaori, me te ki ano he tauira tika.

Tauira O Te Tiwhiketi.TIWHIKETI Mo Nga Take Whenua I Raro I Te Mana O Te "TURE KOUTI Whenua Maori 187 —"

KI NGA TANGATA KATOA E TAE ATU ANA ENEI MEA—

Ma tenei e tika ai te mohio, ko nga tangata maori e rarangitia nei o ratou ingoa, Hapu, Iwi, i te tuhinga e takoto ake nei i raro, ko nga tangata anake tena nona te whenua i , i te takiwa o , i te Porowini o , me nga mea katoa o runga o raro ranei i taua whenua. Ko te ingoa o taua whenua, ko . Ko te nui o taua whenua , eka, nui ake iti iho ranei. Ko nga rohe o taua whenua, koia enei

Ko te ahua o taua whenua e rite ana ki te ahua e tuhi i runga i te Tiwhiketi nei, e apiti nei ranei ki tenei Tiwhiketi. Ko nga panga o ia tangata, o ia tangata ki taua whenua ka whakaaturia i te tuhinga i raro nei.Ko aua tangata e tuhia ana o ratou ingoa ki raro nei ka whai-mana i runga i nga tikanga e, whakaaturia i muri nei koia enei—"E pai ana ma ratou tahi e reti taua whenua engari kaua e neke ake nga tau mo te retinga i te rua-tekau-ma-tahi. Me timata tonu te retinga i te ra i tuhia ai te pukapuka reti. Kaua hoki e hoata e te kai-utu-reti he moni hei whakaiti mo te utu tuturu o te reti. Kaua hoki he whakaaetanga e tuhia ki te pukapuka reti kia whakahoutia taua reti ana ka pau nga tau erua-tekau-ma-tahi."

I whakaputaina e , Tino Kai-wha-kawa o taua Kooti, nana ano tona ingoa i tuhi.

I h#ritia hoki ki te h#ri o taua Kooti i te ra o 187—

I tuhia ki te Pukapuka No. Wharangi .

I whakaputaina i

Ko , tino kai-tuhi

Te h#ri.

Ko , kai-tuhituhi.

Mo Nga Whenua Kua Rahuitia Mo Nga Tangata Maori Enei Whakaaro.

WHAKAMARAMATANGA.

Rarangi.

- Ko nga whenua e kiia 'he whenua rahui' ki ta te ture nei, koia enei—
Ko nga whenua kua oti te whakatapu mo nga tangata maori i roto i nga wahi whenua i hokona ki te Kuini, huia ki nga whenua katoa kua oti te whakatapu i runga i te mana o "te ture whenua rahui mo nga maori o Nutireni, 1856."
Ko nga whenua i whakatapua mo nga tangata maori e Kanara Makereweti, i runga ranei i te k# a tetahi Komihana i whakaturia hei ata whiriwhiri i te tika i te he ranei o te hokonga whenua a Wairaweke ma i nga tangata maori.
Ko nga whenua i whakatapua mo nga tangata maori e Wairaweke ma.
Ko nga whenua i whakatapua mo nga tangata maori e tetahi Kawana.
whenua e tiakina ana e te Kai-tiaki whenua rahui i runga i nga tikanga o tenei ture.
- E pai ana ma te Kawana ratou ko tona Runanga e wehewehe nga motu o Nutireni kia whai-takiwa, kia whai-mana ai tenei Ture ki roto ki aua takiwa: ma ratou ano hoki e whakanui e whakaiti ranei aua takiwa ki ta ratou e pai ai.
- Ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakatu he kai-whakahaere mo ia takiwa mo ia takiwa. Ko te ingoa mo taua kai-whakahaere "ko te Kai-tiaki whenua rahui o te takiwa o ." Ko aua tu kai-tiaki ka whai-mana i te mea ano e tika ana a ratou mahi; ki te mea e he ana ma te Kawana e whakataka.
- Ko nga whenua me nga taonga katoa i tiakina nei e te Kawana i runga i nga ture ka whakakorea nei e tenei ture, ma te kai-tiaki whenua rahui o te takiwa i takoto ai aua whenua, taonga ranei, e tiaki.
- I mua o te marama o, ia tau ia tau, me tuhituhi e te kai-tiaki whenua rahui he tino tatauranga mo nga moni o nga whenua taonga ranei i tiakina e ia, i te ra o tae noa ki te ra o , ka tuhi ai hoki ona whakaaro, ka tuku tahi atu ai ki te Minita mo te taha maori. Ma taua Minita e whakatakoto wawe ki te aroaro o te Runanga

nui aua tuhituhinga.

Me matua titiro taua tatauranga moni e tetahi tangata mohio e paingia ana e te Kawana, me whakaae hoki he tika.

Ko Te Mahi Me Te Mana Mo Te Kai-TiakiWhenua Rahui.

- Ki te mea kua oti te whakatakoto he tikanga mo tetahi whenua rahui, mo nga hua reti ranei o taua whenua, hei whakaatu i nga mea i rahuitia ai taua whenua, me whakamana e te kai-tiaki whenua rahui o te takiwa aua tikanga kua oti nei te whakatakoto.
- Ki te mea, i nga hokonga whenua o nga maori i mua, i rahuitia etahi wahi o aua whenua mo nga maori nana i hoko—engari kaore i whakatakotoria i reira he tikanga mo aua whenua rahui e mohiotia ai, hei aha aua whenua, hei aha ranei nga hua e riro mai ana i nga reti; me whakatapu e te kai-tiaki whenua rahui nga hua, ia tau ia tau, ma te hunga i rahuitia nei mo ratou taua whenua, ma o ratou uri hoki, kia whiwhi ai ratou i etahi o nga mea pai mo raton e whakaaetia e te Kawana ma, i roto i nga mea e tuhi i raro nei, koia enei,—

He hanga, he whakapai ranei, i tetahi whare-kura, i tetahi atu whare ranei mo te katoa.

He hoko i nga mea mahi whenua, he whakahou ranei i aua mea, ana ka kino i te mahi.

He whakaora i nga whare, aha ranei, i wera i te ahi.

He kai ma nga hui.

He utu i nga kai-whakaako kura.

He hoko pukapuka, pene, mangumangu, me era atu mea pera.

He hoko i etahi atu mea e tika nei hei ako i te tangata.

Me matua pupuri e te kai-tiaki whenua rahui tetahi wahi o nga moni hei whakaea i nga moni i pau tika i te hanganga houtanga o nga whare, taiepa, aha ranei, e tu ana ki runga i nga wahi rahui,—hei whakaea hoki i nga moni i pau tika i a ia, i ana haerenga ki reira ki te titiro i te pewheatanga o nga mahi me nga whakapainga o aua wahi rahui.

- Ki te mea ka nui ake i te kotahi nga mea i whakaritea hei taunga mo nga hua reti, aha ranei o tetahi whenua rahui, me karanga e te kai-tiaki whenua rahui nga tangata e tika ana o ratou panga ki aua hua reti, kia hui ratou ki te whiriwhiri i nga mea e pai ai ratou hei taunga mo nga hua reti; hei reira ma te kai-tiaki whenua rahui e whaki atu ki te Kawana nga mea i pai ai aua tangata, me ana whakaaro hoki, hei tirotiro ma te Kawana te tika te he ranei.
- Na—he mea tika tenei hei whakaaro ma nga tangata katoa, kia kaua nga Maori e tuku whakaaro-kore i o ratou whenua, e kore ai nga wahi i toe e ranea hei oranga mo ratou.

Na—me whakaaro e te kai-tiaki whenua rahui ratou ko nga tangata whenua kia puritia etahi o o ratou whenua kia pai, kia ranea hei nohoanga, hei k#inga hoki mo ratou: hei reira me ruri nga rohe o aua whenua e tetahi kai-ruri e whakaritea e te Kawana. Ko nga whenua e takoto ki roto ki aua rohe ka puritia kia kaua e whai-mana ki reira "te ture Kouti whenua Maori 187—" tetahi atu ture Kouti whenua Maori ranei o mua, o muri atu ranei.

Ko aua tu whenua e kore rawa e ahei te tuku atu ki te pakeha ki te kore e whakaae te Runanga nui o Nutireni. Engari kaua nga tikanga o tenei ture e whakataka i nga panga o nga tangata maori ki aua whenua i runga ano i a ratou tikanga maori.

- Ko nga whenua rahui katoa i te ringaringa o te kai-tiaki whenua rahui i runga i te mana o tenei ture, e pai ana ma taua kai-tiaki e reti, ia wa ia wa, aua whenua ki te tangata, ki nga tangata ranei, e pai ai ia—i runga ano i nga tikanga mo nga retinga e tuhi nei ki tenei ture—engari kauaka e neke ake te retinga i nga tau e rua-tekau-ma-tahi. Tena, ki te mea he reti whenua hei turanga whare anake, e pai ana kia whakaroaina te retinga, engari kaua e neke ake i nga tau eono-tekau—i runga ano i nga tikanga e whakaaetia ana e te Kawana ratou ko tona Runanga.
- Ko te tikanga mo te utu o te mahi a te kai-tiaki whenua rahui, mo ana mahi i whakaritea e te ture nei, me whakarite ki te nui, ki te iti ranei, o nga moni katoa e riro mai i a ia i roto i nga whenua rahui, ia tau ia tau, koia tenei,—

Me tango e ia, i roto i te rau pauna, kia tekau ma rima pauna mana, pera tonu, i roto o ia rau, o ia rau pauna, tae noa ki te mano pauna tua-tahi—a—me tango e ia mana, i roto i nga moni e neke ake ana i te mano pauna tua-tahi, kia tekau pauna i roto o ia rau, o ia rau pauna, a, pau noa.

ETAHI Kupu Whakamarama.

Ki ta etahi tangata k#, ka tau te ingoa 'whenua rahui' ki runga i nga wahi i puritia i roto i nga wahi i hokona e nga tangata maori ki te pakeha, a, e mau nei ano i nga tangata nona te whenua. Na, kahore he tikanga e huaina

ai aua tu whenua 'he whenua rahui.' E takoto ke ana koki era i to nga tangata maori mana.